

DE RIDDERSCHAP VAN HET LAND VAN VALKENBURG EN HET GESLACHT VOS UIT BRUNSSUM IN DE ZEVENTIENDE EEUW*

H.J.S.M. Broers

Na de Maasveldtocht van Frederik Hendrik in 1632 ontstond in de Landen van Overmaze een verwarde situatie. De gevolgen hiervan voor de ridderschap van het Land van Valkenburg kunnen aan de hand van een voorbeeld, het geslacht Vos uit Brunssum, worden verduidelijkt. Bestudering van dit geslacht is ook anderszins van belang, met name voor de verhouding tussen 'jonkers' en 'heren' van particuliere, hoge heerlijkheden in het Valkenburgse Land.

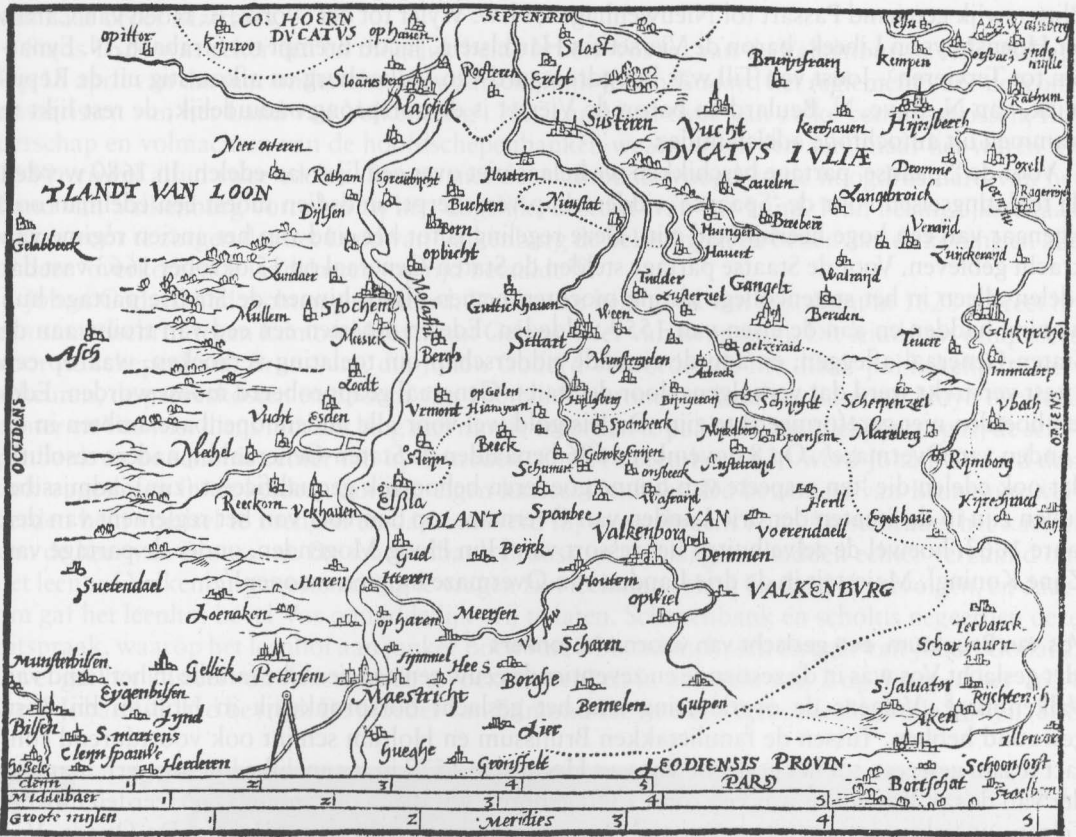
De ridderschap van het Land van Valkenburg

Het graafschap Valkenburg werd samen met het hertogdom Limburg, het graafschap 's-Hertogenrade en de heerlijkheid Dalhem vanuit Brussel gezien 'Limburg en de Landen van Overmaze' genoemd. Door hun territoriale en staatkundige verwevenheid zijn deze vier landschappen vaak als één gewest beschouwd. Praktisch gezien klopt dit, maar formeel bleven het vier aparte landjes met naast een afzonderlijk ook een gezamenlijk statencollege. De staten van het Land van Valkenburg bestonden uit twee 'leden', de ridderschap en de volmachten van de vier hoofdschepenenbanken. De geestelijkheid heeft slechts gedurende een aantal decennia in de zestiende eeuw van die staten deel uitgemaakt. Tot de ridderschap werden alle 'edelen' gerekend die in het Land van Valkenburg bezittingen hadden. Pas in 1559 werden hiervoor regels vastgesteld. Men moest over minstens acht adellijke kwartieren, een riddermatig goed (een leengoed met kasteel, dat wil zeggen een grootleen van het leenhof van Valkenburg) en zeker voor 6.000 gld. aan grondbezit beschikken. Vóór die tijd werd riddermatigheid informeler bepaald, namelijk door hoe burens iemand beoordeelden, dus veel meer een kwestie van aanzien en traditie. In het landje Valkenburg voldeden in de zestiende eeuw enkele tientallen personen aan deze voorwaarden. Lang niet alle Valkenburgse edelen namen echter ook daadwerkelijk zitting in de ridderschap. Naar de redenen kunnen wij slechts gissen, mogelijk was het nogal duur en liet men het landsbestuur gewoon over aan de buurman¹.

De Valkenburgse ridderschap bestond tot ver in de zeventiende eeuw uit de 'heren' van particuliere, hoge heerlijkheden, zoals de heren van Geulle, Hoensbroek en Schaesberg, en een aantal 'jonkers'. Hoge of halsheerlijkheid wil zeggen dat de schepenenbank van het gebied halsmisdaden mocht berechten en de doodstraf uitspreken. In de Landen van Overmaze waren in de zestiende eeuw door de 'Spaanse' koning als soeverein in die gebieden een groot aantal van deze heerlijkheden geschapen en verkocht. De jonkers waren geen heer van een heerlijkheid, maar heer in een heerlijkheid. Zij waren meestal grondheer, cijnsheer of laatheer (eigenaar van een gebied met lage rechtskring)².

Door de Maasveldtocht van Frederik Hendrik in 1632 kwamen de Landen van Overmaze onder het gezag van de Staten-Generaal. Door een juridische onduidelijkheid bleef de 'Spaanse' koning zich echter ook als soeverein van de Landen van Overmaze beschouwen, en dus eisten in de periode 1635-1662 zowel hij als de Staten-Generaal alle rechten en belastingen in die gebie-

* Dit artikel is gebaseerd op de doctoraalscriptie H.J.S.M. Broers, *Het Land van Valkenburg tussen 1620 en 1680. Gevolgen van Spaanse en Staatse machtspolitieke pretenties voor een klein landschap* (Universiteit Utrecht 1989). Hierin is een uitgebreide literatuurlijst en bronnenvermelding te vinden.

Kaart van het Land van Valkenburg, uit: Den Nederlandschen Landtspiegel, verschenen te Amsterdam in 1599.

den op³. Beiden stelden ook eigen ambtenaren zoals schepenen, schouten en drossaards aan, en bedolven de Landen van Overmaze onder een reeks tegengestelde regels en verordeningen. Zij verboden de bevolking de regels van de tegenpartij te gehoorzamen, waardoor een juridisch volstrekt onoverzichtelijke situatie ontstond. Er functioneerden in het Land van Valkenburg nu twee concurrerende statencolleges, een 'Spaans'gezind en een staatsgezind. Het opmerkelijke is nu dat dezelfde ridderschap en een aantal van haar leden soms voor de ene, soms voor de andere soeverein actief waren.

Om aan de onhoudbare situatie in de Landen van Overmaze een einde te maken, besloten de Republiek en de koning tot onderhandelingen, die hun beslag kregen in het partagetractaat van 1661. Over het optreden van een aantal edelen in deze periode weten we meer dan over hun gezamenlijk optreden als ridderschap. De heren van de particuliere, hoge heerlijkheden kozen in het loven en bieden dat ontstond bij de onderhandelingen over de verdeling van de Landen van Overmaze, de kant van de koning, terwijl sommige jonkers een ambivalente houding aangenomen lijken te hebben. De Landen van Valkenburg, 's-Hertogenrade en Dalhem werden elk door het partagetractaat uit 1661 uiteindelijk gesplitst in een 'Spaans' en een Staats gedeelte, met eigen statencolleges⁴. Nadat dit tractaat in werking was getreden (op het laatste moment werden nog enige dorpen geruild zodat een aantal leden uit de Staatse ridderschap weer onder het gezag van de koning kwam, zoals Vos tot Brunssum en Van Beek van Schinvelt), bestond de Staatse ridderschap op 22 oktober 1663 uit: de heren van Borgharen, Itteren, Geulle en Eidsen en verder Michiel van Schaesberg tot Strijthagen, Joost van Till, N. Rave tot Amby, Otto Werner van Strijthagen tot Welten, N. Beulard tot den Eyckholt, Willem Adriaan van Bock tot Haesdal, W. van

Blitterswijk genaemd Passart tot Nieuwenhagen, H.W. Wyler tot der Worm, R. Hoen van Cartils ter Hoenshuys en Libeek, baron de Vierset tot Hartelstein, Jacob Brempt tot Strabach, N. Eynatten tot Tervieren⁵. Joost van Till was hoogdrossaard van Valkenburg en afkomstig uit de Republiek, van N. Rave, N. Beulard en baron de Vierset is de oorsprong onduidelijk, de rest lijkt te stammen uit autochtone adelsfamilies.

Voor de 'Spaanse' partage beschikken we helaas niet over een lijst van edelen. In 1680 werden de toelatingseisen voor de 'Spaanse' ridderschap verscherpt; sindsdien moest een edelman ook eigenaar van een hoge heerlijkheid zijn. Deze regeling is tot het eind van het ancien régime van kracht gebleven. Voor de Staatse partage stelden de Staten-Generaal op 15 oktober 1663 vast dat edelen alleen in het statencollege zitting mochten nemen als zij binnen de Staatse partage hun woning hadden en aan de eisen van 1559 voldeden. Edelen moesten een eed van trouw aan de Staten-Generaal afleggen, en aan de zittende ridderschap om toelating verzoeken, waarop een attest verstrekt werd dat vervolgens door de Staten-Generaal geaprobeerd moest worden. Edelen hoefden niet gereformeerd te zijn. Die eis gold wel voor alle andere openbare ambten in de Landen van Overmaze⁶. Op 8 november 1686 bepaalden de Staten-Generaal bij nadere resolutie dat ook edelen die 'ten respecte van hunne goederen behoorlijk gequalificeert (zijn), admissibel zullen zijn in de Staaten der drie Landen van Overmaze, op den voet van het reglement van den jaare 1663, hoewel de zelve buiten het ressort van Hun Hoog Mogenden, onder de partage van Zijne Koningl. Majesteit in de drie Landen van Overmaze mogten wonen'⁷.

Vos van Brunssum, een geslacht van voorname jonkers

Het geslacht Vos was in de zestiende en zeventiende eeuw een aanzienlijke familie in het Land van Valkenburg⁸. Volgens de overlevering zou het geslacht oorspronkelijk in Holtum bij Born gewoond hebben. Tussen de familietakken Brunssum en Holtum schijnt ook voortdurend contact te zijn geweest, tot het geslacht Vos van Holtum in 1579 in mannelijke lijn uitstierf. Stamvader van de tak Brunssum was een rond 1340 geboren Vos die in de familie Van Heerden huwde. Telgen uit volgende generaties Vos van Brunssum trouwden in de geslachten De Quadt, Van Hamersteijn, Van Nunhem en Van Tzevel. Zij waren bekwame militaire bevelhebbers in keizerlijke, Guliks-Kleefse en tenslotte opnieuw in keizerlijke dienst. In 1560 behoorde Jan IV Vos tot de Valkenburgse ridderschap. Door zijn huwelijk met Maria Clutt was hij geparenteerd aan een andere Brunssumse adellijke familie. Bij zijn overlijden in 1615 bezat het geslacht Vos een zeer aanzienlijk, uit grootlenen, lenen, tiendrecht, hoeven, een bos en watermolens bestaand bezit in en om Brunssum. Dit bezit kwam in handen van zijn kleinkinderen omdat zijn enige, met Anna van Mirbach getrouwde, zoon Dirk reeds twaalf jaar eerder was overleden. Het ging daarbij met name om de respectievelijk op 3 november 1594 en 16 augustus 1600 geboren broers Jan Willem en Johan Godard Vos.

Jan Willem en Johan Godard Vos

Beide jonkers hebben een belangrijke, hoewel goeddeels verborgen rol in de geschiedenis van het Land van Valkenburg gespeeld. Van de oudste broer, Jan Willem, is weinig bekend. Hij huwde niet en zijn jongere broer werd met de belangrijkste familiebezittingen beleend. Beide broers lieten kasteel Genhoes met pachthoeve, bijgebouwen, muren en grachten bouwen. Alles werd in baksteen opgericht en zelfs werd er een grote verdedigingstoren gepland. Het nabijgelegen huis Rozengaard werd gesloopt en een deel van het materiaal voor Genhoes gebruikt. Johan Godard had een goed oog voor beleggingen, want hij kocht in Brunssum en omstreken flinke stukken grond. Te Coberstein aan de Rijn verwierf hij een huis en hof en achttien bunder land voor 9.000 gld. Verder verleende hij een aantal Brunssumse boeren hypotheek, met een totale waarde van meer dan 3.000 gld. Grotere bedragen leende hij uit aan adellijke geslachten, maar die waren vaak zeer nalatig met de betaling van rente en aflossing. Al deze leningen zijn opgetekend in het 'rentenboek des huys Bronshem'⁹. Johan Godard huwde 3 februari 1630 met Catharina Bock van Haesdal. Zij bracht als bruidschat een zeer aanzienlijk ouderlijk erfdeel mee en erfgoederen

van haar broer Matthias.

Sinds 1624 was zeker één en mogelijk beide broers Vos lid van de Valkenburgse ridderschap. Op 16 april van dat jaar ondertekende waarschijnlijk Johan Godard het reglement voor de 'commissarissen van het Land van Valkenburg'. Het Land had twee van zulke commissarissen; ridderschap en volmachten van de hoofdschepenbanken wezen er elk één aan, maar het waren tot 1680 vrijwel altijd twee edelen. Samen met de stadhouder-voogd en de hoogdrossaard van het Land van Valkenburg vormden zij het 'dagelijks bestuur' van het Land. Hun belangrijkste taak was er voor te zorgen dat het Land van Valkenburg de belastingen en beden aan de koning en alle andere 'overkomende landslasten' op tijd betaalde¹⁰.

Johan Godard had rechten gestudeerd. Dat kwam hem goed van pas, want in 1628 schreef hij een smaadschrift tegen Edmond Huyn van Geleen, heer van Brunssum. Dit leidde tot een proces voor de schepenbank Brunssum, die Johan Godard veroordeelde het 'libel' publiekelijk te verscheuren, de proceskosten en de som van 100 blanke kronen te betalen. Edmond Huyn overleed echter en Vos wist diens moeder lang met mooie woorden te paaien. Uiteindelijk vroeg zij de schepenbank en de scholtis echter om op te treden. Op 24 december 1634 werd Johan Godard dan ook opgesloten in de kelders van zijn eigen kasteel Genhoes. De bewoners van Brunssum weigerden hem voedsel te brengen en daarom werd hij overgebracht naar Amstenrade, het kasteel van de heer van Brunssum. De schepenbank Brunssum en klaagster hadden echter verzuimd om het leenhof Valkenburg toestemming te vragen zijn leenman Johan Godard te vervolgen, en daarom gaf het leenhof bevel Vos onmiddellijk vrij te laten. Schepenbank en scholtis negeerden deze uitspraak, waarop het leenhof aan jonker Bock van Obendonck, een zwager van Johan Godard, bevel gaf het kasteel van Amstenrade te 'beklimmen' en in de nacht van 2 op 3 november 1634 werd Johan Godard bevrijd. De moeder van Edmond Huyn werd veroordeeld in alle kosten (808

Kasteel Genhoes (foto Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist)

gld.). Toen gebeurde er echter iets dat de juridische chaos in het tijdvak 1632-1662 duidelijk kan maken. De klaagster wendde zich namelijk tot de Staatse Raad van Brabant. Hierbij kreeg zij de steun van de heren van Hoensbroek, Wijnandsrade, Geleen, Schinnen en Oud-Valkenburg, die bijna allen behoorden tot het wijd vertakte adelsgeslacht Hoen. De Staatse Raad van Brabant oordeelde 21 juni 1635 dat de procedure in de zaak tegen klaagster kwalijk en onterecht was geweest en kostenloos behandeld moest worden op straffe van 100 gouden realen. Daartegen tekenden Vos en het leenhof Valkenburg weer protest aan bij de Brusselse Raad van Brabant, die Huyns moeder beval haar 'Haagse' brieven 'doot, af ende teniet te doen'. Of daarna nog geprocedeerd is, weten we niet¹¹.

Inmiddels was de politieke situatie in het Land van Valkenburg als gevolg van de Maasveldtocht drastisch veranderd. Zoals wij reeds vernamen, kwamen er twee statencolleges, een 'Spaans'gezind en een Staatsgezind, terwijl dezelfde ridderschap en haar leden soms voor de ene, soms voor de andere soeverein actief waren. Het lijkt erop dat Johan Godard de kant van de Staten-Generaal koos, terwijl zijn broer Jan Willem 'Spaans'gezind was. Hoe dit precies in zijn werk ging, is onduidelijk, maar mogelijk zat er een simpel idee achter bij de broers. Als beiden een andere kant kozen, zou het geslacht altijd zijn bezit en eigendommen veilig kunnen stellen, welke partij uiteindelijk ook zou winnen. Daarbij moet echter bedacht worden dat Johan Godard dankzij zijn libel en juridische acties tegen de moeder van Edmond Huyn zich nogal wat machtige vijanden had gemaakt binnen de ridderschap.

Johan Godard liet zich rond 1650 door het Staatsgezinde statencollege tot commissaris van Valkenburg benoemen. Op 22 november 1650 steunde hij echter ook de benoeming van Walraven Schellard (heer van Schinnen) en Steffen van Eynatten (heer van Nuth) tot 'Spaans'gezinde commissarissen. Dit soort situaties leidde waarschijnlijk tot grote onenigheid binnen de ridderschap. Ook Jan Willem werd commissaris, maar we weten niet wanneer of voor welke partij. Johan Godard is in 1654 voor onderhandelingen naar 's-Gravenhage gereisd. Het statencollege van Valkenburg verklaarde 7 juli 1660 dat hij zich steeds had ingespannen om te zorgen dat het Land van Valkenburg onder het gezag van de Staten-Generaal zou blijven¹². Meermalen heeft Johan Godard grote sommen geld opgenomen voor dat land, waarbij hij zijn eigen goederen als onderpand stelde. De rente op deze sommen moest de familie Vos betalen, waarna het Land ze aan haar uitkeerde. Dit schijnt altijd correct te zijn gebeurd.

Welke kant hij politiek ook koos, Johan Godard bleef een trouw katholiek. Hij bouwde in Brunssum een nieuw koor en sacristie aan de parochiekerk en schonk meer dan de helft van het bouw materiaal voor het Dominicanerklooster in Sittard¹³. Door dat nieuwe koor kreeg Johan Godard het aan de stok met Reinier Bex, een telg uit het tweede adelsgeslacht in Brunssum. Van oudsher had het geslacht Vos het alleenrecht op een bank en een grafkelder in het koor, voor het altaar. De familie Bex nu mocht als er ruimte was, ook op deze bank plaatsnemen. Reinier Bex wilde echter op de plaats van het Maria-altaar een nieuw koortje voor zijn familie laten bouwen, net zoals het geslacht Vos had. Johan Godard verzette zich aanvankelijk hevig hiertegen, maar uiteindelijk kwam het tot een minnelijke schikking.

De nalatenschappen van Johan Godard en Jan Willem Vos

Op 6 april 1657 maakten Johan Godard en zijn zieke vrouw Catharina Bock een testament op ten bate van hun kinderen Hans Willem en Anna Maria, die respectievelijk 17 januari 1631 en 21 april 1635 waren geboren. Reeds twaalf dagen later stierf Catharina. Johan Godard overleed 27 november 1658. Het testament bepaalde dat hun dochter Anna Maria alle goederen, komende van de ouders van Catharina Bock zou erven, evenals het adellijk huis van Hulsberg met het leen- en laathof te Herckenraedt, acht bunder land bij Klein-Genhout (bij Beek), de goederen bij Elsloo en Geulle en vijf bunder land bij Eckelrade. De meubels moest zij met haar broer gelijkelijk verdelen. Bovendien diende Hans Wilem haar op Genhoes te onderhouden zolang zij dit wenste. Hans Willem erfde alle andere goederen, maar deze zijn helaas niet opgesomd. Anna Maria trouwde met Hendrik van Backum, die bezwaar maakte tegen dit testament. Hendrik en

Hans Willem kwamen een schikking overeen, waarbij Hendrik ook nog het Hof van 's-Gravenvoeren met 25 bunder land, een kapitaal van 150 pattacons (600 gld.) op het hof Gillrath, zilveren tafelgerei en de helft van alle meubels en andere onroerende zaken kreeg.

Jan Willem en Johan Godard Vos hadden in 1626 bij overeenkomst elkaar als erfgenaam aangewezen. Aangezien Johan Godard inmiddels overleden was, wees Jan Willem op 23 februari 1660 zijn neef Hans Willem als universeel erfgenaam aan, aangezien deze de enige stamhouder was. Uit de erfenis moesten echter 100 ducaten uitgekeerd worden aan Jan Willems nicht Anna Maria Vos (getrouwd met Hendrik van Backum) en de zoon en dochter van zijn zus Maria Vos (gehuwd met Melchior van Dammerscheidt). In het volgende jaar herriep Jan Willem die overeenkomst echter en stelde dat Hans Willem hem gedwongen had deze te maken. Volgens het nieuwe testament moesten Hans Willem en Anna Maria de erfenis gelijkelijk verdelen. Jan Willem bepaalde evenwel 25 mei 1663 dat het testament uit 1660 toch het enig juiste was. Toen hij een maand later overleed, kreeg Hans Willem Vos dan ook de erfenis bijna geheel in handen.

Rijkdom

Hans Willem Vos was niet alleen inwoner van Brunssum, hij bezat ook twee huizen in en het burgerrecht van de stad Maastricht. Op 21 april 1665 leende hij een som van 6.000 gld. en stelde de huizen in Maastricht, zijn kasteel en woonhuis te Brunssum alsmede 300 bunder land als onderpand. In deze acte noemde hij zich 'heer van en tot Brunssum'. Tegen dit 'heer van' protesteerde Arnold Huyn, graaf van Geleen, de echte heer van Brunssum, maar de zaak lijkt in der minne geschikt te zijn¹⁴. Net als zijn vader verstreekte Hans Willem hypotheeken. De belegde som groeide tot bijna 7.000 gld. in 1678. De boeren konden echter door de oorlogssituatie van na 1672 soms geen rente en/of aflossing betalen. Daarnaast belegde Hans Willem bij edelen en dorpen aanzienlijke sommen. Ondanks tegenslagen schijnt dat geen wezenlijke invloed te hebben gehad op het familievermogen. Naast zijn reeds genoemde bezittingen moeten vooral het laathof Brunssum en bezittingen buiten Brunssum gelegen, in gedachten worden gehouden. We mogen veilig aannemen dat het jaarinkomen van Hans Willem Vos ruim boven de 4.000 gld. lag.

Hans Willem huwde 15 februari 1661 met zijn zeventienjarige nicht Anna Florentina van Mirbach. Haar huwelijksgift bestond uit de helft van twee pachthoeven bij Maastricht en een lening van 400 pattacons op een hof. Bovendien kreeg zij als erfdochter haar vaders goederen bij Zweibrüggen en Eygelshoven in 1676.

Hans Willem Vos, hoogdrossaard

Net als zijn vader studeerde Hans Willem rechten. Eveneens als zijn vader koos hij politiek de kant van de Republiek en legde hij ook een eed van trouw aan de Staten-Generaal af. De inwoners van Brunssum beschuldigden hem er zelfs van te ijveren dat het dorp Brunssum onder Staats gezag zou komen en 'sijne goederen te (willen) bevrijden en exempt (...) maeken van d'overcoemende dorpslasten en de beswaernissen', hetgeen de 'ruyne' van het dorp ten gevolge zou hebben¹⁵.

In december 1661 kwam er een regeling voor de tweeherigheid van de Landen van Overmaze tot stand, het partagetraactaat. Dit bepaalde dat de Landen van Valkenburg, Dalhem en 's-Hertogenrade precies in tweeën werden gedeeld. De koning en de Staten-Generaal kregen een stukje van elk land. Brunssum kwam in de 'Spaanse' partage terecht, en Hans Willem Vos werd nu lid van de 'Spaanse' ridderschap.

Hans Willem werd benoemd tot commissaris van het Land van Valkenburg, en verwierf in 1665 zelfs de functie van hoogdrossaard van 'Spaans' Valkenburg. De taak van de hoogdrossaard was op dat moment beperkt tot het vervolgen van nalatige leenverheffers voor het Valkenburgse leenhof en de verdediging van de rechten van de soeverein. Er schijnt echter een heel behoorlijke vergoeding tegenover te hebben gestaan. Zijn juridische scholing kwam Hans Willem goed van pas na 1668. In dat jaar brak namelijk in het Land van Valkenburg een groot geschil uit tussen de edelen onderling. De heren van de particuliere, hoge heerlijkheden (Hoensbroek, Wij-

Kasteel Hoensbroek (foto Rijksdienst voor de Monumentenzorg te Zeist)

nandsrade, Oud-Valkenburg, Schin op Geul, Strucht, Nuth en Schinnen) en jonker Van Brempt tot Doenrade meenden namelijk op grond van oude privileges voor een deel van hun eigendommen belastingvrijdom te hebben. De overige edelen en de geërfdn verzetten zich hier hevig tegen. Zij vreesden dat de tekorten die door de bewuste belastingvrijdom zouden ontstaan door hun landerijen opgebracht moesten worden. Hans Willem Vos gaf als hoogdrossaard mede leiding aan hun verzet. Het geschil zou tot ver in de achttiende eeuw duren en uiteindelijk door de heren van de particuliere, hoge heerlijkheden worden verloren. Tegen die tijd zouden echter geen leden van het geslacht Vos van Brunssum meer in de ridderschap van het Land van Valkenburg zeten¹⁶.

NOTEN

1. J. Thielens, *Les assemblées d'états du duché de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse au XVIIe siècle* (Namen 1968) 33-34.
2. In oude literatuur wordt ten onrechte beweerd dat edelen heer van een hoge heerlijkheid moesten zijn. Uit de archiefstukken blijkt duidelijk anders: Rijksarchief in Limburg, Archieven van de Landen van Overmaas (RAL, LVO) nr. 466.
3. Het geschil betrof de stelling of de drie Landen van Overmaze en het hertogdom Limburg gelijkwaardige partners waren binnen het gewest Limburg en de Landen van Overmaze, of dat de drie Landen van Overmaze een zekere afhankelijkheid hadden van het hertogdom Limburg. Omdat de koning in 1635 dat hertogdom definitief op de Staten Generaal heroverde, kwam er geen regeling voor dit geschil bij de Vrede van Munster in 1648. Een dergelijke regeling werd pas bereikt met het partagetraactaat, dat op 27 december 1661 ondertekend en 18 oktober 1662 door de koning geratificeerd werd.
4. Over het partagetraactaat zie: J.A.K. Haas, *De verdeling van de Landen van Overmaas 1644-1662. Territoriale desintegratie van een betwist grensgebied* (Assen 1980).
5. A.L. Pelerin, 'Beschrijvinge van het staatsland van Overmaze in 't generaal, en van het Land van Valkenburg in 't bijzonder, met betrekking tot desselvs regering en politique toestand', *Annales de la Société Historique et Archéologique à Maestricht* 1 (1854/1855) 55.

6. Pelerin, 'Beschrijvinge', 29. Idem, 55 geeft een lijst van Staatse edelen op 22 oktober 1663. C.J. Luzac, *De Landen van Overmaze, inzonderheid sedert 1662* (Leiden 1888) 91-93 en 99.
7. Pelerin, 'Beschrijvinge', 29-30.
8. Vgl. voor de geschiedenis van de familie Vos E. von Oidtman, 'Das Geschlecht Voss von Bronsum', *Limburg's Jaarboek* 14 (1908) 205-208 en W. von Negri-Zweibrüggen, 'Ergänzungen zu dem Aufsatz 'Das Geschlecht der Voss von Bronsum'', *Limburg's Jaarboek* 29 (1923) 23-30.
9. RAL, LVO, nr. 998.
10. Broers, *Land van Valkenburg*, 15-20.
11. RAL, LVO nr. 735; Rijksarchief in Noord-Brabant, Archief Raad van Brabant nr. 788 doos 613; E. Slanghen, *Het markgraafschap Hoensbroek en het voormalige Land van Valkenburg* (Maastricht 1859) 286-289; W. Moonen, *Brunssum de eeuwen door* (Brunssum 1952) 133-135.
12. RAL, LVO, nr. 467.
13. Zie losse stukken in het 'Rentenboek des Huyse Bronshem', RAL, LVO, nr. 998.
14. RAL, LVO nr. 996.
15. RAL, LVO, nr. 1002.
16. Hans Willem Vos stierf 7 april 1679. Zijn oudste zoon Johan Godard Nicolaas werd priester. Diens broer Constantijn Willem Jozef bleef ongetrouwd en werd krankzinnig. Met zijn overlijden in 1729 stierf het geslacht Vos van Brunssum in mannelijke linie uit.

KORTE AANKONDIGINGEN

In de recente literatuur over de Europese adel laten zich een aantal opvallende trends waarnemen. Een eerste ontwikkeling is de toename van het aantal studies met een cultuurhistorische invalshoek. Hiermee lijkt de geschiedschrijving over de adel een nieuwe richting in te slaan. De nog steeds groeiende hoeveelheid artikelen en boeken over hoven doet bovendien vermoeden dat het onderzoek naar hofcultuur zich tot een eigen subdiscipline aan het ontwikkelen is. Opmerkelijk ook is de grote belangstelling voor het koningschap, met name voor de rituele en mentale aspecten ervan. De oprichting in 1993 van het wetenschappelijke tijdschrift *Majestas* (Keulen: Böhlau Verlag), dat over monarchie 'in de ruimste zin van het woord' handelt, is in dat verband een teken aan de wand.

ALGEMENE STUDIES

Op het slagveld van de immense hoeveelheid literatuur over de Europese adel kunnen een aantal algemene studies ons helpen om het overzicht te behouden. H.M. Scott ed., *The European nobilities in the seventeenth and eighteenth centuries* (Londen en New York: Longman, 1995) wil een status quaestionis van recent onderzoek zijn. Het tweedelige werk bevat opstellen over de Engelse, Nederlandse, Franse, Spaanse, Italiaanse, Deense,

Zweedse, Pruisische, Boheems-Oostenrijkse, Hongaarse, Pools-Litouwse en Russische adel tijdens het Ancien Régime. Een drietal algemene stukken van de eindredacteur zorgt voor de nodige samenhang. J.L. Price stelt aan het einde van zijn essay over de adel in de Republiek de vraag welke invloed de spectaculaire economische ontwikkeling van het 'burgerlijke' Holland op het adellijke ethos had. Hierover is echter nog veel onduidelijk; 'much remains unclear', zegt ook de auteur zelf.

Biedt het werk van Scott een nuttig overzicht op Europees niveau, er zijn ook enkele algemene werken over nationale adelsgroepen gepubliceerd. Felicity Heals en Clive James' geïllustreerde *The gentry in England and Wales, 1500-1700* (Houndmills etc.: Macmillan, 1994) wil een etnografische studie van de Engelse gentry zijn. Eric Mension-Rigau, van wiens hand in 1990 reeds een monografie over de opvoeding van Franse elitegroepen verscheen, deed recentelijk *Aristocrats et grands bourgeois. Éducation, traditions, valeurs* (Parijs: Plon, 1994) het licht zien. Dit werk behandelt de periode vanaf eind negentiende eeuw tot heden. *Die höfische Gesellschaft in Deutschland von der Mitte des 17. bis zum Ausgang des 18. Jahrhundert* (Tübingen: Niemeyer, 1993) van Volker Bauer is een ideaaltypische beschouwing over het fenomeen hofcultuur in het Duitse Rijk.

In de lopende serie *Enzyklopädie Deutscher*